

Nagy Ágoston

EGY MAGYAR VIKTORIÁNUS ARCKÉPÉHEZ
A kanonizált Asbóth János

Asbóth János: *Három nemzedék*. Szerk., bev. Vasas Géza. Kortárs, 2008, 304 oldal, 2300 Ft

„A Dessewffy Aurélok fajtájából való, akik önmagukból építik ki világnézetüket, és nem hajlandók befolyásoltatni magukat a tömegtől; persze a tömeg sem hajlandó tudomást venni róluk.”

(Halász Gábor Asbóth Jánosról)¹

„Azóta együtt fejlődünk mi ketten: a magyar állam és én.”
 (Asbóth János)²

A Vasas Géza szerkesztette kötet kétségkívül fontos pontja Asbóth János (eszme)történeti jellegű kanonizációjának, tekintettel arra, hogy a nagyközönség számára eddig ilyen jellegű válogatás nem vagy csak nehezen volt hozzáférhető. Nem tekinthetünk el attól sem, hogy a könyv a *Magyar Néző* sorozatban jelent meg, ami mindenképpen markáns szerkesztői intenciókat feltételez, hiszen az itt megjelenő könyvek elsősorban „a nemzeti gondolkodásról adnak áttekintést úgy, ahogyan az egyes elmélkedők, politikusok és szépírók a magyarságot gondjaival, feladataival és sorsával együtt látták, de úgy is, ahogyan a közeli-távolibb világot szemlélték”.

A szerkesztői szándék tehát explicite is felvázol egy lehetséges kontextust, amelyben a sorozatban szereplő művek olvashatók/olvasandóak. A korábban megjelent kötetekhez (Cs. Szabó László, Szabó Zoltán, Illyés Gyula, Mikszáth Kálmán, Németh László) képest az Asbóth-válogatás annyi újdonsággal is szolgál, hogy tartalmaz néhány, utoljára a 19. század végén megjelenő szöveget is.

A mottóként választott Halász Gábor-idézet némileg csalóka, ám minden bizonnyal rávilágít az Asbóth-interpretáció főbb nehézségeire és problémáira. Halász egyrészt Asbóth Jánost – politikai pozícióját tekintve – konzervatívként igyekszik meghatározni (létezik-e magyar konzervatív kánon a 19. században?), másrészt rámutat a konzervatív politikai/filozófiai diskurzusok korabeli hiányára (mik lehetnek a mellőzöttség okai?), harmadrészt pedig valamiféle sajátos originalitást tulajdonít Asbóthnak, mint olyan gondolkodónak, aki a világnézetét „önmagából” építi ki (hogyan néznek ki azok a magyar politikai-társadalmi kontextusok, amelyekben ezek az írások megszülettek? milyen eszmei hatások érték Asbóthot?). A továbbiakban én is e három nagyobb kérdéskör

¹ HALÁSZ Gábor: *Magyar századvég* = Uő.: *Tiltakozó nemzedék*, Magvető, Budapest, 1981, 134.

² ASBÓTH János: *Előszó* = Uő.: *Jellemrajzok és tanulmányok korunk történetéhez*, Athenaeum, Budapest, 1892, VI.

kapcsán igyekszem megvizsgálni Asbóth pozícióját a létező (megteremtteni kívánt) politikai eszmetörténeti és irodalmi kánonokban, rátérve a Vasas-kötet apropóján az Asbóth Jánosról kirajzolódó – javarészt konzervatív nézőpontból íródott – narratívák problémáira is.

(*Asbóth tudományos kontextusai*) Nem lehet kétséges, hogy a szépirodalmi/didaktikus jellegű kanonizáció csúcspontja a 2009-ben, az Osiris Diákkönyvtárban megjelent *Álmok álmodója*-újrakiadás volt.³ A „szépiró” Asbóth János már csak azért is valamely irodalmi kánonba tartozónak mondható, mert a kilencvenes évek elején már létezett két korábbi kiadása is. Ez azonban nem lehet túlságosan meglepő, tekintettel arra, hogy Asbóth szépirói munkásságáról már az '50-es évek végétől születtek tanulmányok,⁴ a kilencvenes évek szabadabb légköre pedig szinte az Asbóth-kutatások reneszánszát hozta. Az *Álmok álmodójáról* nem csupán monográfia (Pozsvai Györgyi),⁵ hanem több filozófiai-irodalomelméleti indíttatású szöveg is született (talán a legeredetibb értelmezések Szajbély Mihályhoz köthetők,⁶ aki például egyik tanulmányában Schopenhauer-analógiák alapján igyekszik darabjaira szedni és újra felépíteni a regényt).

A politikai eszmetörténet-írás felől közelítve viszont csak a kilencvenes évek elejétől datálódik az Asbóth-művek recepciója, s ez már kezdetben is erősen ideologikus jellegű, gondoljunk csak Illényi Domonkos Világosságban megjelent, összefoglaló szándékkal írt szövegére, amely a „konzervatív hagyomány” narratívájában elhelyezett Asbóth Jánost ajánlja a rendszerváltás éveiben az olvasó figyelmébe.⁷

A kilencvenes évek elején főként Láncki András tollából születtek a „klasszikus” politikai filozófia szempontrendszer alapján íródott szövegek,⁸ amelyek a tudományosság számára korábban elfeledettnek tűnő gondolkodó konzervativizmusának, politikai nézeteinek újszerűségét igyekeztek hangsúlyozni. Természetesen itt a straussianus szemlélet implikálja a régiek és a modernek közötti „querelle” túlhangsúlyozását is. Ez Lánckinál oda vezet, hogy a késői értelmező a haza-haladás illetve az erkölcs-hasznosság dialektikájában interpretálja – műfaji határookra való tekintet nélkül – az asbóthi korpuszt. Ezt a lépést a konzervatív tradíció folytonosságának megteremtésére tett kísérletként ér-

³ Az 1876-ban született regény először 1878-ban jelent meg. A történeti célokat szem előtt tartó irodalomtörténeti munka esetében természetesen nem szerencsés, ha „modernné olvassa” a művet, hiszen így a konvencionálisnak mondható zárlat esetleg már csak egy némileg erőltetettnek ható okoskodással lesz feloldható. (Lásd TAKÁTS József: *Megfigyelt megfigyelők* = Uő.: *Ismerős idegen terep*, Kijárat, Budapest, 2007, 103.)

⁴ NÉMETH G. Béla: *A próza zeneiségének kérdéséhez (Asbóth János regénye, az Álmok álmodója)*, Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei XIII/1–4. (1958), 355–392.

⁵ POZSVAI Györgyi: *Visszanéző tükörben. Az Álmok álmodója ezredvégi olvasata*, Argumentum, Budapest, 1998.

⁶ SZAJBÉLY Mihály: *Asbóth, az Álmok álmodója és Schopenhauer*, Világosság 1995/8–9., 110–135; Uő.: *Asbóth, az Álmok álmodója és (most) Wim Wenders = Kolligátum. Tanulmányok a hetvenéves Bíró Ferenc tiszteletére*, szerk. Devescovi Balázs – Szilágyi Márton – Vaderna Gábor, Ráció, Budapest, 2007, 388–404.

⁷ ILLÉNYI Domonkos: *Konzervatív politika Magyarországon. Asbóth János konzervativizmusa*, Világosság 1991/3., 234–240. (Ez a tanulmány szinte taxatív felsorolást ad Asbóth politikai nézeteitől, ugyanakkor végszáva a rendszerváltás kontextusában olvasva egyértelmű [meta]politikai állásfoglalást is jelez.)

⁸ LÁNCKI András: *A költő és a Gründerzeit*, Holmi 1991/7.; Uő.: *Eszmék kora. Asbóth János és a modernség*, Holmi 1992/8.

telmezhetjük, amennyiben Asbóthban a magyar konzervativizmus Eötvös Józsefét próbálja meg megtalálni.

Az Asbóth és Eötvös közötti kapcsolatot Gángó Gábor dolgozta fel részletesen, kitérve *A szabadság* című Asbóth-mű problémáira is.⁹ Gángó szerint a fiatal Asbóth lényegében Eötvös követőjének tartotta magát a hazai politikai bölcelet területén, ráadásul főbb toposzai legtöbbször már a nagy elődnél is jelen vannak, elég itt csupán a nemzetiségi kérdésre, a szabadság történetére vagy a nyugati „utazás” eszmei örökségének hangsúlyozására utalni. Az asbóthi (és lényegében az eötvösi) életmű lényegileg tehát nem más, mint a „magát tudománynak vagy filozófiának álcázó retorika”,¹⁰ azaz olyan politikai pozíció, amelynek központi eleme a „társadalmi változásoktól való ösztönös viszolygás”.¹¹

Gángó az Asbóth–Eötvös viszony vizsgálata alapján a korai és a késői asbóthi gondolkodásmód közötti törés mítoszát is cáfolja, hiszen az 1871-re befejezett, szabadságról szóló terjedelmes mű a kiegyezés első éveinek közegében született meg, az eötvösi *Uralkodó eszmék* bizonyos részének továbbgondolásaként. Asbóth azonban 1871-re rájött, hogy az Andrássy-rendszer meddő közjogi vitái és a kormányzati szinten megmutatózó „uralkodó eszmék” nélküli statikussága nem azt a politikát jelentik, aminek politikai filozófiai alapvetését meg akarta írni.¹²

(*A konzervatív hagyomány élete?*) Ha *A konzervatív hagyomány élete* címmel írott bevezetőre mint a kötet koncepcióját megalapozó szövegre tekintünk, akkor talán az is könnyebben érthetővé válik, hogy miért maradtak ki bizonyos szövegek a kötetből, illetve miért kerültek bele ismét olyanok, amelyek néhány évvel korábban egyszer már – némileg más formában – megjelentek. A szerkesztő két nagyobb részre tagolja bevezető tanulmányát, s az első részt egyértelműen a Szekfű Gyula *Három nemzedékével* való összehasonlítás uralja. Vasas később tisztázza a különbségeket a két szerző gondolkodása között, ugyanakkor Asbóthot és Szekfűt szorosán egymáshoz köti. Ez a hatástörténetet bemutató kitekintés több szempontból is szerencsés, hiszen a két mű címének hasonlósága nem pusztán analógia, Szekfű legjelentősebb (és talán legvitatottabb) „történetpolitikai” művének a címét egyértelműen Asbóthtól veszi, dacára annak, hogy kérdésfeltevésének sajátosságai miatt Asbóthot még lábjegyzetek szintjén sem említi meg a *Három nemzedékben*.

Egy másik olvasatban, ha Takáts Józsefet követve azt feltételezzük, hogy a magyar politikai gondolkodás történetének nincsen bevett kánonja,¹³ akkor ez a szerkesztői lépés elsősorban a konzervatív kánon – allúziók útján is – megnyilvánuló folytonosságát hivatott szemléltetni.

A bevezető második része inkább biográfiai jellegű adatokat tartalmaz, elsősorban a mozgalmas élet fontosságát hangsúlyozva Asbóth eszméinek formálódásában és változásában. Itt azonban érdemes visszatérni a már korábban bemutatott Gángó-szöveghez,

⁹ GÁNGÓ Gábor: *Asbóth János és Eötvös József*, Világosság 1995/8–9., 93–110.

¹⁰ *Uo.*, 95.

¹¹ *Uo.*

¹² Lásd *Uo.*, 97.

¹³ Vö. TAKÁTS József: *Az előkészület = UÓ.: Ismerős idegen terep*, 316.

hiszen Vasas több mindent „elfelejt” megemlíteni Asbóth (politikai) gondolkodásának kontextusai kapcsán. Egyrészt – köszönhetően talán a hosszas, Szekfűvel való összehasonlításnak – nem tér ki Eötvösre és bölcséleti főművének, az *Uralkodó eszméknek* (amelynek két kötete a maga korában szintén kevés visszhangot váltott ki) Asbóthra tett hatására. Másrészt nem foglalkozik részletesebben a különféle, Asbóthot ért filozófiai hatásokkal sem.

Összességében tehát pontosan annak az eszmetörténeti kontextusnak a felvázolása marad el, ami – az életrajz és a magyar történelem illetve az Asbóthok családtörténetének eseményein túl – érthetővé/érthetőbbé tenné a különböző Asbóth-szövegeket és az azokra adott reakciót, vagy megmagyarázná annak a Halász Gábor által is említett hiányát. Asbóth társadalombölcseleti gyökerű (politikai) gondolkodását vagy „retorikáját” elemezve az olvasó tehát fogódzó nélkül marad.

A bevezető ezen kívül még több hiányosságot is mutat, hiszen a válogatás szerkesztője sem szakirodalomra, sem pedig forrásokra nem hivatkozik, s ezzel bizonyos értelemben az érdeklődő olvasó további kutatásainak és interpretációinak szab gátat. Nem tér ki a szerkesztés elveire és a szövegekkel kapcsolatos textológiai problémák közül is csupán a *Három nemzedék „Három korszak”*-ként való átírását indokolja meg. Ugyanakkor rendkívül érdekes, hogy bár a „nemzedék” és a „korszak” jelentése közötti különbséget Vasas viszonylag hosszan elemzi és a kötetben is *Három korszakként* szerepel a tanulmány, addig a kötet címe – talán némileg hatásvadász módon – *Három nemzedék* marad (ami a konzervatív gondolkodás hagyományának megteremtésére és a Szekfűvel való összehasonlítás felől persze érthető).

Sajnos a kötet egészére jellemző, hogy az összeválogatott írások nagy része csupán elenyésző számú jegyzetet tartalmaz, ami szintén a könnyebb megértés rovására megy.

A hazai tudományos recepciót már közelebről szemügyre véve azonban találkozhatunk egy 2002-ben megjelent hasonló jellegű kötettel,¹⁴ amely bár a szélesebb olvasóközönség számára kevésbé elérhető, ugyanakkor a Vasas szerkesztette könyv novumainak illetve hiányosságainak szemléltetésére különösen alkalmas lehet, hiszen egyrészt szövegű kiadásokat közöl, másrészt komoly, szakirodalmi hivatkozásokkal bőven ellátott utószóval (utószavakkal) segíti az olvasót az Asbóth-kiadások szerkesztési nehézségeinek és az életmű problémáinak megértésében.

(Egy lehetséges konzervatív Asbóth-narratíva felé) A szövegekből kirajzolódó kompozíció feltérképezése érdekében elsősorban a válogatásban megnyilvánuló implicit logikát és narratívát kell közelebről megvizsgálnunk.

A válogatás négy nagyobb fejezetből áll, és bár kronológiai sorrendet nem feltételez, mégis lehet jelentősége annak, hogy ezek milyen rendben követik egymást, hiszen a családtörténeti-önéletrajzi szövegek után a két jelentős „társadalmpolitikai” tanulmány következik, majd a *Magyar szemmel nyugattól keletig* című fejezet naplószerű haditudósításait, külpolitikai kitekintését követve végül a kortársak jellemzése zárja az antológiát.

¹⁴ ASBÓTH János *Válogatott művei*, szerk., jegyz. Kiczenko Judit, PPKE-BTK, Piliscsaba, 2002.

Bár a bevezető ezt nem indokolja, a szövegek újradiadásának szempontjából elsősorban a családtörténetről szóló szövegek és a naplószerű tudósítások jelentenek nívumot. Természetesen Vasas bevezetőjében is elsősorban a „családtörténet” (‘48, Almássy–Nedeczky-féle összeesküvés, találkozás Asbóth Sándorral Párizsban stb.) és a nyugati, illetve a Keleten és a Balkánon tett utazások leírása képezi Asbóth gondolkodásának történeti-szociológiai kontextusát. Ehhez hozzátartozik az is, hogy az ilyen jellegű szövegekkel eddig sem az eszmetörténeti, sem pedig az irodalomtörténeti recepció nem foglalkozott behatóan.

A *Magyar szemmel...* című fejezet szinte kizárólag háborús/külpolitikai tematikájú útirajzokat tartalmaz, ugyanakkor nyugodtan lehetett volna a *Párisból* (1867) vagy az *Egy bolygó tárczájából* (1866) című kötetekből ezeknél szemléletesebb, izgalmasabb – netalán több társadalmi-politikai töltettel rendelkező – részleteket is válogatni.

A *Családtörténet – magyar történet* című fejezet három szövege Asbóth politikai-eszmei fejlődésének (vagy szocializációjának) lenyomata, a fiatalkor történeti tablójának mozaikja (hasonlóan az Asbóth-regény önéletrajzi ihletésű fejezetéhez). Természetesen a (család)történetet író szerző nem semleges szemlélő, aki forrásokból tájékozódik a múlt eseményei iránt. Inkább az egykori résztvevő reminiscenciáiról van szó, melyeknek alapélménye a szabadságharc, Kossuth és az emigráció, ezen belül is az Asbóthok (az apa és a nagybáty) szerepe.

A *Három korszak* mint explicit módon is társadalmi-politikai töltetű mű nagy korokhoz, eszmékhez társít nagy egyéniségeket, így ebben a történetben a Széchenyi–Vörösmarty, Kossuth–Petőfi, végül az Asbóth szívéhez legközelebb álló Deák–Arany politikus (politikai gondolkodó) – művészegyéniség párosok portréin keresztül rajzolódik ki a reformkortól a kiegyezésig terjedő időszak pozitívista-determinista módszerrel¹⁵ megrajzolt történeti-fejlődési íve. Persze bármennyire is szimpatikus Asbóthnak a kiegyezés és a dualizmus – mint intézményrendszer –, nem leplezheti az Andrássy-, majd Tisza-korszak¹⁶ meddő közjogi vitái, a korrupció és a számára a dezideologikusság ideológiáját képviselő (a konzervatív–liberális–szocialista törésvonalak nyugati mintáját ignoráló) szabadelvű politikai diskurzusok iránti ellenszenvét.

A könyv utolsó fejezete Asbóth munkásságának már egy másik rétegéből ad hosszmetsetet. Szerzőnk kritikai-publicisztikai tevékenysége nem kevésbé jelentős szintetizáló szándékkal – több-kevesebb sikerrel – megírt munkáinál, ráadásul nem kevésbé érdekes a politikai eszmetörténet számára sem. A kortársairól írott szövegek javarészt politikusokról szólnak, ám található közöttük néhány, már a műkritika kategóriájába sorolható – a szociális „mezőre” vonatkozó meglátásokkal átszőtt – írás is (Vajda János, Mikszáth, Munkácsy).

Ezekben az értekezésekben egy kibontakozó, ugyanakkor nagyobb műben sohasem szintetizált esztétika alapjai fedezhetőek föl, hasonlóan néhány, a hatvanas évek végéről

¹⁵ Lásd VASAS Géza: *A konzervatív hagyomány élete = ASBÓTH: Három nemzedék*, 5.

¹⁶ Amely Asbóth szerint „az önzésre alapította uradalmát és a corruptióra vezetett”. (*Irodalmi és politikai arcképek*, 1876, 109.)

származó társadalomkritikai-esztétikai jellegű, szatirikus töredékhez.¹⁷ Ám a schopenhaueri (ánus) áthallásokról, a századvég melankolikus lírájával kapcsolatos véleményéről (amit szintén nemzeti és korkérdésekhez köt) sajnálatos módon nem értesülhetünk. *A fiatal magyar irodalomból* című tanulmány, bár már 2002-ben megjelent egyszer, a magyar eszmetörténet nézőpontjából való fontossága miatt talán megérdemelt volna egy újraközlést.

A Munkácsyról szóló írásában Asbóth elsősorban az ideológiai, s nem a technikai oldalát¹⁸ emeli ki a (képző)művészeteknek és társművészeteknek. Bár a *Milton* szintén megjelent már korábban, de a kép minden bizonnyal csak a *Krisztus Pilátus előtt* elemzésének szerepeltetésével lehet szemléletes, amely a recenzens véleménye szerint ha nem is a legjelentősebb, de talán a legélvezhetőbb Asbóth-szöveg a kötetben szereplők közül. A *Krisztus Pilátus előtt* című kép kapcsán Asbóth a két történeti helyzet (Róma a kereszténység feltörekvése idején és a kortárs Magyarország) analógiájára¹⁹ következtet, és egyfajta (vallásos) szocializmus konzekvenciájáig jut el. A legaktuálisabb természetesen a konzervativizmus alkalmazkodási kényszerének felismerése, hiszen a szocialisztikus mozgalmak vallástalan rendezetlenségével szemben Asbóth olyan országot vizionált, ahol keresztény keretek között a „törvényhozás és az államhatalom öröködik a fölött, hogy a munkástömegek emberhez méltó létének biztosítása által megmentessenek az elvakulástól és kétségbeeséstől”.²⁰ Itt lényegében az „újkonzervativizmus” egyik első magyarországi megfogalmazásáról van szó, természetesen nem túl meglepő allúziókkal az eötvösi katolikus gyökerű liberalizmusra.

Azonban – bár Vasas Géza tanulmányában erre is kitér – a szociális problematikát tematizáló, de a szocializmussal szemben kritikus, elsősorban kései Asbóth-szövegek közül egy sem kerül közlésre. Ez tovább gyengíti a „konzervatív hagyomány” koncepcióját, hiszen az utóbbi írások előrelátását, aktualitását és politikai-elméleti relevanciáját bár majdnem minden, Asbóthról író szerző kiemeli, konkrétan ebben a témában nem olvashatunk egyetlen újra kiadott szöveget sem. Az sem lehetne esetlegesen mentségül hozható, hogy a szerkesztő nem kíván egységes művet megbontani (mint amilyen *A Szabadság* illetve a *Magyar conservatív politica*, esetleg egy, az *Álmok álmodójából* kiollózott részlet), hiszen a munkáskérdéssel foglalkozó írások/beszédek java része rendkívül rövid, s így minden további nélkül közölhető lett volna. Különösen akkor, ha a szerkesztő nyomatékosan kiemeli tanulmányában a szociális problémákat tematizáló-konceptualizáló gondolatok jelentőségét.

A kötet szerkesztője arra is felhívja a figyelmet, hogy Asbóth megsemmisítő „bírálatban részesíti a magyar nagyhatalom levegőbe rajzolt gyermekes és groteszk terveit”, ugyanakkor kitér arra is, hogy e „kritika éle Asbóth közírói munkásságán is ejtethett

¹⁷ Lásd például *A crinolin. Bölcsészeti értekezés egy német bölcész irataiból* = ASBÓTH János *Válogatott művei*, 5–13.

¹⁸ „Nem fogok olyanokról beszélni, mikhez a legrosszabb piktor is többet ért, mint a legjobb műbíró.” (298)

¹⁹ A Róma hanyatlása–toposz *A fiatal irodalomból* című szövegben szintén megjelenik a századvég lírájának kapcsán: „És modern világunk sok tekintetben hasonlít ama régi Rómára.” (*Irodalmi és politikai arcképek*, 107.)

²⁰ *A munkások helyzetéről* (1887) = Asbóth János országgyűlési képviselő beszédei és nyilatkozatai a munkáskérdéshez, Budapest, 1890, 1.

volna sebet” (17). De miért is? Erre a kérdésre a jelen kötetben sajnos nem találhatunk pontos választ. Talán érdemes lett volna egy, akár paradigmaticusnak is mondható Asbóth-tanulmányt elővenni e célból. A nyelvezetet tekintve Vasas Géza válogatása nem (vagy csak kevésbé) reprezentálja azt az Eötvösből, John Stuart Millből (akinek *On Liberty* című műve 1867-ben Kállay Béni jóvoltából magyarul is elérhetővé vált) s a kor divatos pozitivistáiból és szociáldarwinistáiból építkező organicista-determinista szótárat, ami mind *A szabadságban*, mind pedig a kisebb művekben megjelenik, leginkább talán az *Eszmék a magyar faj hivatásáról* című értekezésben, amely az 1892-es, *Jellemrajzok és tanulmányok korunk történetéhez* című kötetben található, hasonlóan az összeválogatott írások zöméhez. Ebben a szövegben Asbóth a „faj”, az „élet”, a „természeti törvények” determinista, fizikai-politikai szükségszerűségekre építő érvkészletét vagy éppen a vitalizmust használja a Habsburg-impérium és benne Magyarország szerepének erősítése-kiterjesztése mellett, a pozitivista történetírásra jellemző tényközlő-taxatív jellegű történeti paratextusok beszúrásával megtámogatva. E szerint például „Magyarország régi szerepe e nagy területen [...] politikai és ethnographiai szükség”,²¹ a gravitáció nagy törvényei pedig „ép úgy uralkodnak a morális, mint a materiális erők fölött, és megkülönböztetik a szükségszerű törekvéseket az esetlegesektől”.²² Ennek a fajta érvelésnek, „politikai nyelvnek” a vizsgálata, elhelyezése az életműben és a kor hazai és nemzetközi kontextusában szintén érzékletesebbé tehetné (tehette volna) az asbóthi „konzervativizmusról” kialakult képet, ami persze közelebből nézve korántsem olyan egységes, eredeti vagy „előremutató”, mint azt a kánonképzés szándékával fellépő értelmezések látják vagy láttatni szeretnék.

Egy másik oldalról szemlélve a dolgot: Asbóth János gondolkodásának újszerűsége talán éppen az „újkonzervatív” politikai nyelv megteremtésére tett kísérletben keresendő, amennyiben igyekezett túllépni a számára és kora társadalmi problémáinak leírására szüknek gondolt közjogias nyelvezeten és gondolkodásmódon. A megteremteni kívánt konzervativizmus annyiban is új a korábbiakhoz képest, amennyiben Asbóth *Magyar conservativ politica* utáni szövegein „már nem Edmund Burke írásainak habitusa üt át, mint évtizedekkel korábban Desseffy Aurél vagy Somssich Pál munkáin, hanem Benjamin Disraeli”, sőt megjelenik „a modern élet hitetlenségének, önzésének, haszonelvűségének néhol Thomas Carlyle hangját idéző bírálata” is.²³ A nagy kérdés persze egy új eszme, nyelv, diskurzus születésénél vagy az „eszmék” tudatos importjának kísérleténél (amiért Asbóth Eötvöst például rendkívül nagyra tartotta), a kortárs recepció léte/hiánya. Ezt Asbóth esetében, elnagyoltan bár, de talán a mottóként idézett, Halász Gábertól származó töredék is sejteti. Hasonlóan egyetlen regényéhez és politikai kudarcaihoz (ennyiben a báró Sennyei Pálról megrajzolt portré – mint „tipikus”, maskulin, mélyen „morális” és tragikus konzervatív élettörténet²⁴ némileg analóg helyzetre enged következtetni), a teoretikus (politikaelméleti stb.) írások sem hozták meg szerzőjük számára a népszerűséget, a figyelmet vagy a sikert.

²¹ *Eszmék a magyar faj hivatásáról* = *Jellemrajzok és tanulmányok korunk történetéhez*, 31.

²² *Uo.*, 34.

²³ TAKÁTS József: *Modern magyar politikai eszmetörténet*, Osiris, Budapest, 2008, 81.

²⁴ Vö. GÁNGÓ: *I. m.*, 99.

Remélhetőleg ez a válogatás elsősorban belépőként fog funkcionálni Asbóth János (gondolat)világába, az írások tematikai és időbeli változatossága legalábbis ennek feltételezésére ad alapot. Persze a szerzőnk gondolkodását jellemző sokszínűség egy metszetét kézhez kapva még nem áll(hat) rendelkezésünkre elegendő információ a teljes portré megrajzolásához, különösen akkor nem, ha Asbóth *politikai* nézeteinek²⁵ és fogalmi készletének változását kívánjuk nyomon követni. Az utóbbi, mint ahogyan az asbóthi „konzervativizmus” mozaikszerűségének a kontextualizálása is, nyilvánvalóan további kutatásokat igényel, s csak reménykedhetünk abban, hogy egyszer talán a „történetpolitikai” *oeuvre-t* feldolgozó monográfia is megjelenik.



²⁵ Talán a legátfogóbb és legalaposabb tanulmány Asbóthról, politikai nézeteiről és a magyar humán tudományosság Asbóth-képeiről SZEGEDY-MASZÁK Mihály: *Konzervatív ideológia Asbóth János műveiben*, www.xxiszazadintezet.hu/rendezvenyek/konzervativizmus_regen_es_ma/szegedy_maszak_mihaly.html.